

از خاویار ایران، بهترین نوع خاویار جهان چه می دانیم؟

● در تهیه و تولید خاویار هیچ کشوری توان رقابت با ایران را ندارد

● ۹۰ درصد تولید خاویار دنیا از دریای خزر تأمین می گردد

از: ژیلایلیزاده

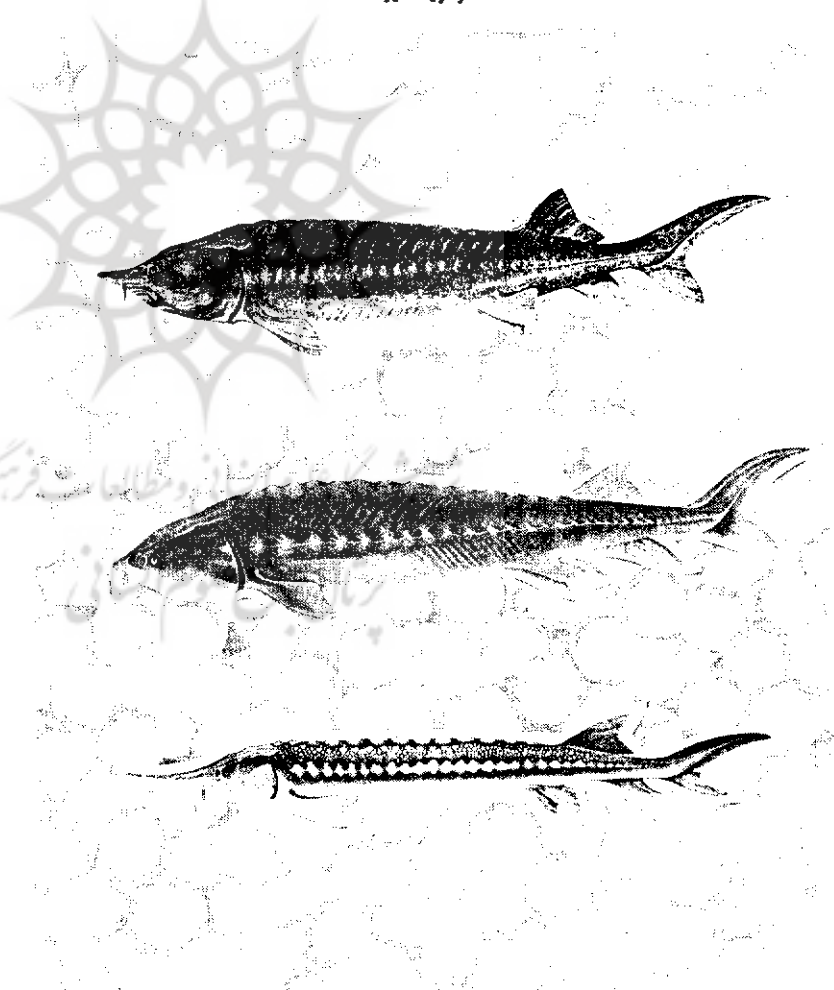
در بیشتر کشورهای در حال توسعه، صادرات تنوع لازم ندارد و عموماً "محدود به یک یا دو ماده عمده است و در اغلب موارد همین صادرات ۷ تا ۹ درصد درآمد ارزی کشور را تأمین می کند. به عنوان نمونه صادرات پنبه مصر، قهوه برزیل، مس شیلی و کانسفر بنگلادش را می توان نام برد.

ساختار اقتصادی کشور ما را سابقاً از فروش نفت واردات و مصرف از محل درآمد حاصل از فروش نفت طرح ریزی شد و درآمد صادرات غیر نفتی رقم قابل توجهی از کل درآمد ارزی کشور را تشکیل نمی دهد. نسبت صادرات به واردات بعد از انقلاب (۶۴-۵۷) از نظر ارزش حداکثر به ۸ درصد کل واردات رسیده است و بار شد صعودی واردات این نسبت روندی نزولی داشته است.

روند قهقرایی میزان صادرات غیر نفتی و کاهش مداوم آن نسبت به واردات کشور بطور مشخص از سال های ۵۳ و ۵۲ که درآمد های نفتی به یکباره افزایش یافت شتاب بیشتری به خود گرفت و لسی از سال ۶۳ تا ۶۵ به بعد با توجه به روند رو به کاهش درآمد های ارزی حاصل از فروش نفت، بمرور توجه به صادرات غیر نفتی با چشم انداز کسب درآمد ارزی بیشتر و به ویژه جایگزینی و جبران کمبود درآمد های نفتی افزایش یافت و نهایتاً در سال ۶۵ تا ۶۶ با توجه به اثرات مشخص کاهش بهای نفت در اقتصاد کشور به خود رسید.

از اقدام تشکیل دهند صادرات غیر نفتی می توان از کالاهای بخش کشاورزی و دامپروری، فرش کالاهای صنعتی، مواد معدنی و صنایع دستی نام برد. صادرات بخش کشاورزی کشورمان دارای رشد ورودی صعودی بوده و از ۴/۲۸ میلیون دلار در سال ۵۵ تا ۱۳۵۵ به ۱/۳۵ میلیون دلار در سال ۶۶ رسیده است. به عبارت دیگر دارای رشد متوسط ۴/۵ درصد در سال بوده است.

اقلام گوناگونی از کالاهای کشاورزی به خارج صادر می شود که از آن جمله می توان از پنبه، میوه های خشک، انواع پوست و جرم، خاویار، روده، کنیرا و زیره نام برد. در این گزارش گذری هر چند کوتاه به خاویار داریم که از اقلام مهم صادراتی کشورمان محسوب

می گردد .

شیلات و خاویار ایران

"شیلات" ازواژه گیلکی "شیل" گرفته شده است گیلکی زبان مردم استان گیلان در شمال ایران است. "شیل" بمعنی بند است که ازجوب و گل ساخته شده و در اطراف رودخانهها برای صید ماهی از آن استفاده می کنند و کلمه شیلات امروزه ماهیگیری و تولید ماهی اتلاق می شود .

دریای خزر، زیستگاه اصلی ماهی خاویار

کشور ما با داشتن ۲۷۰ کیلومتر مرز آبی در شمال و جنوب و نیز برخورداری از امکانات و منابع گسترده ، زمینه های مناسبی برای استحصال آن بزرگ ماهی خاویار در آبهای معتدل نیمکره شمالی از جمله دریای خزر که بزرگترین دریای جهان است ، زندگی می کند . شرایط مساعد دریای خزر از جمله عمق مناسب و درجه حرارت موجب شده است که بهترین انواع این ماهی در قسمت جنوب دریای خزر پرورش یابد . هر کیلوماهی خاویار این دریای بیش از ۵ دلار ارزش دارد . با این وجود « صید بی رویه و عوامل نامساعد زیست شناختی و بوم شناختی اداصاحبان آن بزرگ ماهی با خطر روبه رو گردانست و زاد و رود طبیعی ماهیان نیز به هیچ وجه نمی تواند پاسخگوی میزان بهره برداری از آنها باشد ، در حالی که به تازمه همصاحبان خاویار گرانمایان ایران در جهان بی نظیر است و مانند آن یافت نمی شود . با توجه به این موضوع کارشناسان معتقدند که اگر شیوه صید و ابزار آن نوسین و کارآمد شود و برای نگهداری و بیشتر کردن ذخایر این ماهیهای گرانمای (مثلا "ازرا" یا زباد مصنوعی) کوشش شود سود بیشتری از این منبع طبیعی تجدید پذیر شوند منصب کشور خواهد شد .

در حال حاضر ، منبع اصلی درآمد کشور برای سرمایه گذاری در شیلات صدور خاویار و گوشت ماهیهای خاویار و میگو است که در برنامهمینسالها ول مبلغ ۳۰۰ میلیارد ریال اعتبار برای گسترش امکانات شیلات

منظور شد که ما بین اهمیت استحصال خاویار و ضرورت بهبود صادرات این فراورد نشان می دهد . ما سرمایه گذاری زیربنایی و اجرای طرح توسعه عملیات تکثیر و پرورش ماهیان خاویاری در اواخر سال ۱۳۶۸ پیش بینی می شد که تعداد بچه ماهیهای خاویاری از هفت میلیون قطع می شود ، همچنین با گسترش ناوگان صید صنعتی برآورد شد بود که دریایان برنامه بین سالها اول ، درآمد ارزی از صدور خاویار ماهی و میگو به حد ۱۰۰ میلیون دلار برسد .

خاویار

خاویار از تخم ماهی ویزه های بنام " تاس ماهی " *Acipenseridae* " به دست می آید . این ماهیها از بهترین و گرانمایترین ماهیهای جهان هستند دریای ما زنده را از دریای زینسنگا و صیدگاه این ماهی بود و خاویار به دست آمده یکی از اقلام مهم صادراتی کشور است که در دنیا مشتریهای بسیار دارد . یکی از نویسندگان قدیمی بنام النان که سه قرن پیش از میلاد مسیح می زیسته نوشته است ، در دریای خزر قیل ماهی (*Huso - huso*) که یکی از انواع بزرگ تاس ماهیان صید می شود . این ماهی را با نمک سود خشک می کرد و مانند بوقاکیا تان حمل می شد و از آبش آن چسب مخصوصی به دست می آمد که بسیار محکم ، مرعوب و براق بود و است به طوری که صنعتگران این چسب را برای چسباندن استخوانهای قیل و تهیه وسایل زینتی به کار می برده اند .

وزن قیل ماهی خاویاری که از بزرگترین ماهیهای اقتصادی دریای خزر است به ۱۵۰ کیلوگرم می رسد و در بعضی مواقع تا ۲۰۰ کیلوگرم خاویار از هر قیل ماهی به دست می آید .

مراکز تحقیقاتی شیلات در استانهای گیلان و مازندران با تکثیر مصنوعی ماهیان خاویاری و رهسا کردن آنها در رودخانهها و دریای مازندران می کوشند این منبع تجدید شونده و بی پایان نا پذیر را حفظ کنند تا این دریای پر برکت ، همچنان زیستگاه اصلی ماهیهای خاویاری در جهان باشد . تکثیر

۵۰۰۰۰ بچه ماهی از نوع قیل ماهی در کارگاههای تکثیر و پرورش ماهی اداره کل شیلات مازندران را می توان نخستین گام در توسعه و تکثیر و پرورش انواع ماهیهای خاویاری دریای مازندران دانست . با توجه به اینکه قیل ماهی بهترین نوع ماهیهای خاویاری در جهان است کارشناسان معتقدند که اجرای طرح تکثیر آنها در ایران اهمیت اقتصادی بسیار دارد زیرا به علت کوچ نکردن به رودخانهها کمناشی از عدم لایروبی و مسدود شدن دهانه رودهاست ، تکثیر مصنوعی این ماهیهای امری ضروری و اجتناب ناپذیر است .

کارشناسان پس از بررسیهای لازم دریافته اند که روشهای متداول صید صنعتی را نمی شود برای گرفتن این ماهیهای خاویاری به کار برد زیرا ماهی خاویار باید به سن ۱۵ یا ۱۶ سالگی برسد تا برای استحصال خاویار مناسب باشد از این روم ماهیهای کم سال را باید به دریای برگردانند تا کاملاً " رشد کنند و پرورش یابند ، بنا بر این روش صید صنعتی که به صورت انبوه صورت می گیرد ذخایر ماهیهای خاویاری را تهدید می کند و روش مناسبی نیست اما با بهبود روش سنتی می توان بازده صید این ماهی را تا حد مطلوب افزایش داد . اکنون در ۵ صیدگاه از کرانه ستار تا حوالی بندر ترکمن در منتهی البعد دریای مازندران ماهیهای خاویاری صید می شود و هر سال در مراکز شیلات شمال حدود ۲۰ تن خاویار از این ماهیها به دست می آید . قیل ماهی که صیدان شمال آن را " بلوگا " می نامند در جنوب دریای مازندران بویژه در منطقه بندر ترکمن یافت می شود .

ماهی خاویار و انواع آن

ماهی خاویار را از شترین ماهی در دنیا محسوب می شود ۲۵ نوع از این ماهی وجود دارد که تنها ۳ نوع آن خاویار تولید می کنند و هر سموع در دریای خزر زندگی می کنند .

BELUGA

۱- بلوگا

وزن بلوگا معمولاً " بین ۲۵ تا ۱۰۰ کیلوگرم است و طول آن ۲ متر می باشد و متوسط طول عمر آن حدود

خاویار غذایی لذیذ و گرانبها

خاویار محصول غذایی بسیار با ارزشی است که از ماهی‌های ماده‌خاویاری گرفته می‌شود. محیط زیست مطلوب این نوع ماهیان دریای خزر می‌باشد. مراقبت‌های ویژه و تجربه‌های طولانی و مستمر در عمل آوری موجب گردید تا خاویار ایران به عنوان ممتازترین خاویار جهان و اشرافی‌ترین ماده غذایی دنیا شناخته شود.

خاویار ماده‌های سرشار از انرژی است و ارزش غذایی هر یک صد گرم آن ۲۸۰۰ کیلوکالری می‌باشد و دارای ویتامین‌های A, C, PP, B6, B12 است. خاویار یکی از پرازش‌ترین کالاهای صادراتی کشورمان است که در تهیه و تولید آن هیچ‌کسوری توان رقابت با ایران را ندارد چرا که بهترین نوع خاویار جهان شناخته شده است به همین دلیل بسیاری از خارجیها خاویار را در شمار یکی از چند محصول شاخص و معروف ایران می‌شمارند و آنها که در کسوت جهانگرد یا میهمان رسمی به ایران می‌آیند پذیرایی با خاویار را نشانه‌ای از گشاده دستی و میهمان‌نوازی می‌بازان تلقی می‌کنند.

فیل ماهیهای صدساله

همانطور که گفته شد سن فیل ماهی به یک قرن هم می‌رسد اما فیل ماهی‌های سن در دریای مازندران اکنون نادر و کمیاب است. فیل ماهی مهاجرت و هر سال دوبار برای تخم‌ریزی وارد رودخانه‌های اطراف می‌شود. نوع زمستانه فیل ماهی در فصلهای تابستان و پائیزی با تخم‌نارس وارد رودخانه می‌شود و نوسوع بهاری آن در اواسط یا آخر ماه اسفند برای تخم‌ریزی به رودخانه می‌آید.

فیل ماهیها از دریای مازندران به رودخانه‌های گسار می‌روند و پس از مدتی توقف در مصب این رود، برای تخم‌ریزی به بالای رودخانه می‌روند. تخم‌ریزی معمولاً در وسط رود و لگایی که جریان آن بسیار تند است صورت می‌گیرد اما فیل ماهیها نمی‌توانند هر سال تخم‌ریزی کنند و این کار هر دو و سه سال یک بار رخ می‌دهد. میزان تخم‌ریزی فیل ماهی بر حسب

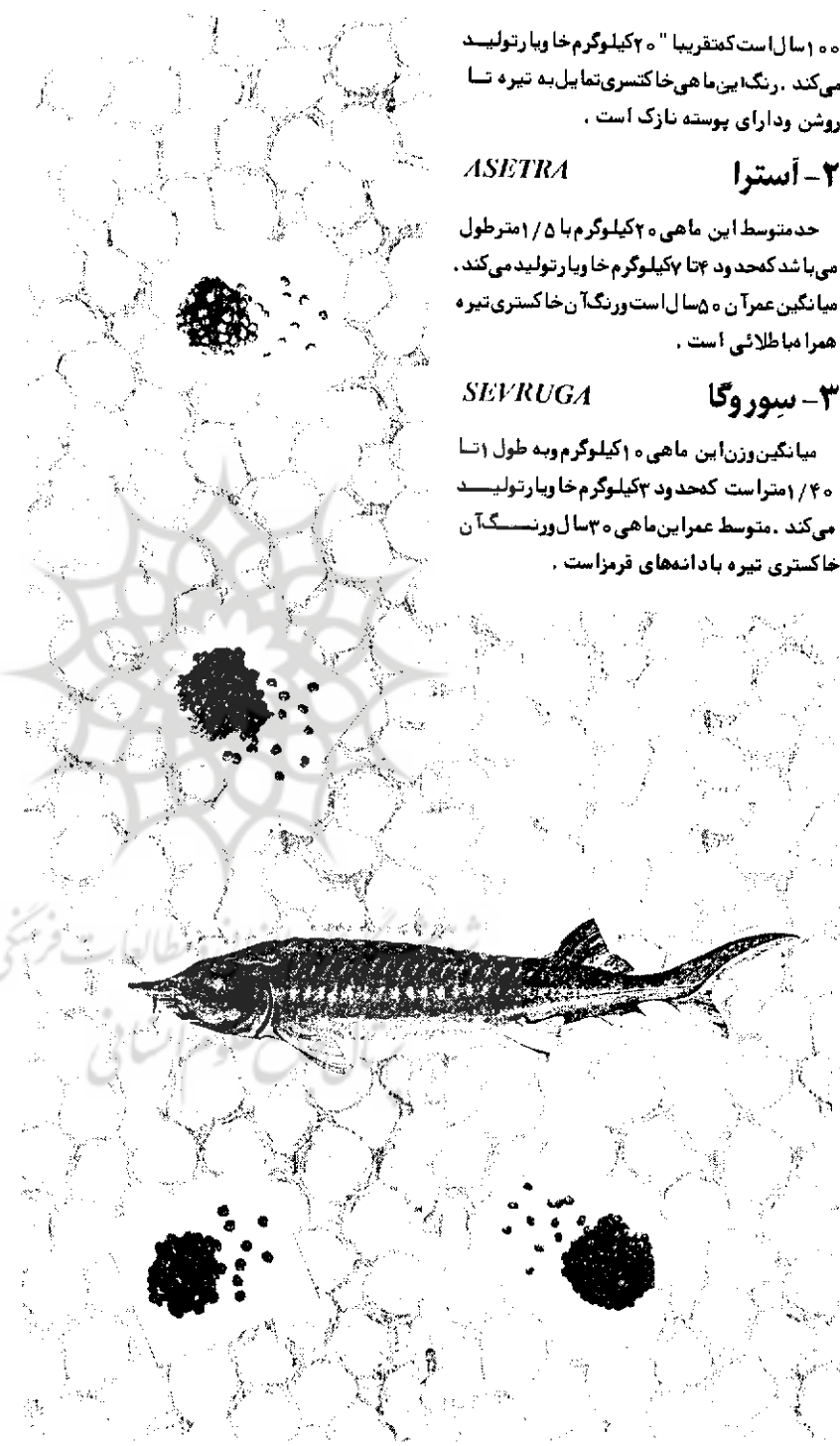
۱۰۰ سال است که تقریباً ۲۰ کیلوگرم خاویار تولید می‌کند. رنگ این ماهی‌ها کستری تمایل به تیره تا روشن و دارای پوسته نازک است.

۲- آسترا ASETRA

حد متوسط این ماهی ۲۰ کیلوگرم با ۱/۵ متر طول می‌باشد که حدود ۴ تا ۷ کیلوگرم خاویار تولید می‌کند. میانگین عمر آن ۵ سال است و رنگ آن خاکستری تیره همراه با پلاتی است.

۳- سیورگا SEVRUGA

میانگین وزن این ماهی ۱۰ کیلوگرم و به طول ۱ تا ۱/۴ متر است که حدود ۳ کیلوگرم خاویار تولید می‌کند. متوسط عمر این ماهی ۳ سال و رنگ آن خاکستری تیره با دانه‌های قرمز است.

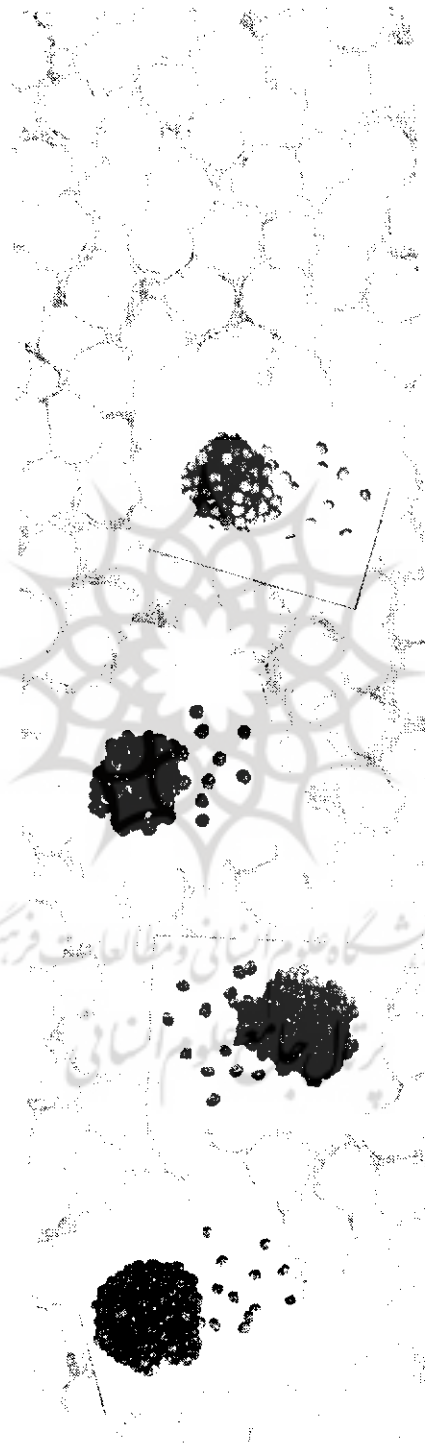

کلام آخر

خاویار اکنون در بین اقلام صادراتی غیر نفتی کشورمان در ردیف چهارم جای دارد که انتظار می‌رود با بکارگیری روش‌های اصولی و علمی و بهره‌گیری از طرح‌های پژوهشی هر سال بیش از پیش شاهد افزایش تولید و رونق صادرات این فراورده پربها و مشتری پسند در بازارهای جهانی باشیم. نکته مهمی که باید بدان اشاره کرد این است که شیب درباری خزر به سمت آب‌های ایران است لذا آب‌های سمت ایران عمیق تر و زیستگاه طبیعی بهتری برای ماهیهای خاویاری می‌باشد، به همین دلیل ماهیهای صید شده در ایران در مقایسه با همسایه شمالی خاویار بهتری دارند و صید سنتی این ماهیها نیز به این موضوع کمک می‌کند در نتیجه خاویار ایران به صورت تازه به بازار عرضه می‌شود در حالی که همسایه شمالی ما خاویار را به دلیل عمل آوری ناقص، پاستوریزه می‌کند.

منابع

- ۱- جزوه خاویار ایران از شرکت بازرگانی شیلات
- ۲- مجله گردش شماره ۸۷۷ سال ۱۳۷۱
- ۳- روابط عمومی سازمان شیلات ایران

اندازه حقیقتاً آنها متفاوت است ولی بطور کلی تعداد تخم‌ها از ۴۰۰۰۰۰ هزار تا هفت میلیون برآورد می‌شود. گفتم می‌شود که فیل ماهیهاد درباری خزر، سیاه آروف، قسمت شرقی دریای مدیترانه و دریای آدریاتیک زندگی می‌کنند و از این دریاها به رودخانه‌های ولگا، اورال، انزک، کورا، سفیدرود و دانوب وارد می‌شوند. قسمت اعظم استحصال خاویار ایران از ماهیهای "آوزون برون" است که در سراسر جریب‌های خزر پراکنده‌اند و در سال‌های اخیر، میزان ذخایر آنها رو به افزایش نهاده است.

شیلات شمال اکنون با داشتن ۲۷ صیدگاه ماهیهای خاویاری در استان مازندران صید این نوع ماهیها را در انحصار خود دارد. کارشناسان می‌گویند که ۸ درصد ماهیهای خاویاری اکنون در دریای مازندران تولید می‌شود و ارزش خاویار به دست آمده از این ماهیها در حوض جنوبی دریای مازندران به مراتب بیشتر از خاویار ماهیهای کرانه شمالی آن است. به همین خاطر خاویار تولید شده در ایران و در جهان بی‌همتای دانند.

ضوابط صید ماهیهای خاویاری

ماهی خاویار طبق آداب و سنن بوسیله تورهای سزرگ و در فصول بهار و پیاپی صید می‌گردد و ماهیگیران که این هنر را از گذشتگان خود فرا گرفته‌اند از قیچهای کوچک برای این منظور استفاده می‌کنند، اما اکنون صید ماهیهای خاویاری بر اساس برنامه تنظیمی و سازماندهی توجه بنیادها، بازار انجام می‌گیرد که به علت گرانی این فراورده ارزشهای بسیار دارد است. از سوی دیگر، برنامه‌هایی برای افزایش ذخایر ماهیان خاویاری در دست اجرا است که برای تساهل برداشت اهمیت بسیار دارد.

به طور کلی بهره‌برداری از ذخایر ماهیهای خاویاری با توجه به شرایط بازار مستلزم تمهیدات خاصی است. به گفته مسئولان طرحها و برنامه‌های مربوط به تولید و صادرات خاویار هر سال روبه گسترش است برای مثال مقدار صید ماهیان خاویاری در سال ۱۳۶۸ حدود ۲۶۰ تن برآورد شد که در مقایسه با سال ۱۳۶۵ حدود چهار درصد افزایش یافته بود.